

Regional planstrategi for Sør-Trøndelag 2013-16

Høringsutkast

REGIONAL PLANSTRATEGI FOR SØR-TRØNDELAG 2013-16 - høringsutkast

Innledning

- Regionalt plansystem
- Nasjonale forventninger

DEL I Felles regional planstrategi for Trøndelag

1. Innledning

- 1.1 Noen fakta om Trøndelag
- 1.2 Trondheims spesielle betydning for Trøndelag

2. Sentrale utfordringer og muligheter i Trøndelag

- 2.1 Klima – utfordringer og mulighet
- 2.2 Energi – produksjon og anvendelse
- 2.3 Forskning og utvikling for verdiskaping i samfunns- og næringsliv
- 2.4 Bruk av naturressurser i et bærekraftig perspektiv
- 2.5 Kommunikasjoner – interne og eksterne forbindelser
- 2.6 En region og lokalsamfunn som er attraktiv for næringsutvikling og bosetting

3. Prioriterte planoppgaver

4. Planprogram Regional transportplan for Midt-Norge for perioden 2014-2023 (RTP)

DEL II Regional planstrategi for Sør-Trøndelag

1. Utviklingstrekk i Sør-Trøndelag

- 1.1 Befolkning
- 1.2 Næringsliv og arbeidsplasser
- 1.3 Sørsamiske utviklingstrekk
- 1.4 Utdanning og kompetanse
- 1.5 Samferdsel og kommunikasjon
- 1.6 Kultur og folkehelse
- 1.7 Arealbruk
- 1.8 Kommunesamarbeid og senterstruktur

2. Utfordringer og planbehov

- 2.1 Terskler og tyngdepunkt
- 2.2 Arbeidskraft og kompetanse
- 2.3 Folkehelse
- 2.4 Arealbruk
- 2.5 Kulturminne

3. Prioriterte planoppgaver

REGIONAL PLANSTRATEGI FOR SØR-TRØNDELAG 2013-16 - høringsutkast

Innledning

Formålet med offentlig planlegging, både på kommunalt og regionalt nivå, er å legge til rette for god samfunnsutvikling. Temaene dreier seg ofte om materielle forhold som næring og areal. Enkelte viktige faktorer for god samfunnsutvikling blir lite synlig i denne typen planarbeid, men kan ofte være avgjørende for om arbeidet gir resultater. Samfunnets "relasjonskompetanse" og "sosiale kapital" påvirker både prosess og resultat. Dette handler om hvordan samspeillet mellom ulike aktører arter seg, og hvilke normer, tillit og sosiale nettverk som finnes. Disse faktorene har innflytelse på om viktige samfunnsaktører bygger positive relasjoner, evner å fungere mobiliserende i kritiske situasjoner, og å være "kreativ og grensesprengende" når ny kurs skal formes.

Planloven vektlegger bred deltakelse i planprosesser. Med god samhandling mellom de offentlige aktørene både på kommunalt og regionalt nivå, samt bred involvering av privat næringsliv og frivillig sektor, legges et grunnlag for at regionale nettverk støttes og styrkes, og at alle gode krefter kan virke sammen.

Regionalt plansystem

Regional planstrategi skal beskrive regionens utfordringer og muligheter, og ut fra det prioritere tema for videre plan- og utviklingsprosesser. Planstrategien er dermed et redskap for å sette dagsorden og invitere til samarbeid om løsninger på samfunnsutfordringer. Regional planstrategi er det eneste plandokumentet som fylkeskommunene pålegges å lage. Regional planstrategi skal godkjennes av Kongen i statsråd.

Planstrategien følges opp gjennom regionale planer som gir mål og strategier for samfunnsutviklingen innenfor de prioriterte områdene. En regional plan kan omfatte hele fylket, deler av fylket eller være tematisk avgrenset. Planstrategien kan også peke på behov for interkommunalt plansamarbeid mellom to eller flere kommuner. Kommunene skal utarbeide sine kommunale planstrategier parallelt, dvs. innen første året av valgperioden, det ligger derfor godt til rette for koordinering mellom nivåene.

Regional planstrategi for Sør-Trøndelag består av to deler, som begge beskriver og prioriterer plan- og utviklingsbehov i fylket. Del I er felles regional planstrategi for hele Trøndelag. Den beskriver utfordringer og muligheter som er felles for Trøndelag, og som håndteres og følges opp gjennom felles planarbeid.

I Del II, som er en egen regional planstrategi for Sør-Trøndelag, omtales tema som er mer hensiktsmessig å håndtere fylkesvis. Her beskrives sentrale utviklingstrekk, utfordringer og muligheter for det sørtrønderske samfunnet. Tema som er sentrale i Del I, eksempelvis klimahensyn som gjennomgående føring og Trondheims spesielle utfordringer, er ikke omtalt på nytt, men er å forstå som et gjeldende grunnlag for innholdet i Del II.

Av loven går det fram at dersom det parallelt med arbeidet med regional planstrategi også igangsettes et konkret regionalt planarbeid, kan planprogrammet for dette arbeidet inngå som en del av den regionale planstrategien. Denne muligheten er brukt i felles planstrategi for Trøndelag. I samarbeid med Møre- og Romsdal og Nord-Trøndelag er det utarbeidet

planprogram for "Regional transportplan", som legges ut for høring sammen med planstrategien.

Nasjonale forventninger

Regjeringen har varslet at det skal legges fram nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Forventningene blir framlagt i juni 2011 og vil bli tatt inn i den videre prosessen med planstrategien.

DEL I Felles regional planstrategi for Trøndelag

1. Innledning

”Kreative Trøndelag – her alt e mulig uansett” er Trøndelags felles plan for perioden 2009-2012. Dette var andre gang det ble laget en fylkesplan felles for to fylker og en storby. Samarbeidet har fortsatt i gjennomføringsfasen, og Trøndelagsrådet har fungert som styringsgruppe. Ved oppstarten av arbeidet med ny regional planstrategi, for perioden 2013-2016, ble det gjort vedtak i Sør-Trøndelag fylkesutvalg, Nord-Trøndelag fylkesting, Trondheim og Steinkjer formannskap om å videreføre samarbeidet.

Trøndelagsrådet har vært styringsgruppe for prosessen. En administrativ arbeidsgruppe med deltakere fra regional stat, FoU-institusjoner, næringslivsorganisasjoner og KS har fulgt prosessen og fungert som referansegruppe for arbeidet. Sekretariatet har vært ivarett av fylkeskommunene og Trondheim og Steinkjer kommune i fellesskap.

1.1 Noen fakta om Trøndelag

Trøndelag har samlet en positiv befolkningsutvikling. Siden år 2000 har befolkningsveksten vært på gjennomsnittlig 0,8 prosent årlig, noe som tilsvarer i gjennomsnitt omlag 3200 personer per år. I prosent var veksten i Trøndelag like stor som i landet for øvrig. Fødselsoverskuddet har i perioden utgjort 40 prosent av veksten, nettoinnvandring 53 prosent og netto innenlandsk flytting 7 prosent. Trøndelag har for tiden høyt fødselsoverskudd fordi det er mange kvinner i fruktbar alder og få personer i aldersgruppene med høyest dødelighet. Trekk ved samfunnsutviklingen knyttet til blant annet livsstil, inaktivitet, fedme og rus utgjør imidlertid en trussel mot den generelle folkehelsen.

Veksten i befolkningen er svært ujevnt fordelt. Kun 7 kommuner har hatt høyere vekst enn Trøndelag samlet (Klæbu, Stjørdal, Trondheim, Malvik, Skaun, Melhus og Orkdal). I tillegg har veksten vært forholdsvis sterk (0,3-0,8 prosent) i enkelte regionsentre (Oppdal, Steinkjer, Namsos og Vikna), i noen av kystkommunene (Hitra og Frøya) og i kommunene i aksen Stjørdal-Steinkjer. Hele 26 av de 49 kommunene i Trøndelag har hatt ulik grad av befolkningsnedgang siden 2000. I områder som samlet har befolkningsnedgang finnes det likevel noen kommuner med oppgang, noe som gjenspeiler at sentraliseringen skjer på flere nivå. I Trøndelag bor nå over 71 prosent av innbyggerne i byer og tettsteder. 60 prosent av befolkningen bor i Trondheim bo- og arbeidsmarkedsregion.

1.2 Trondheims spesielle betydning for Trøndelag

Ett av kriteriene for de senere års felles fylkesplanarbeid i Trøndelag har vært et mål om balansert utvikling i regionen. Dette har sin bakgrunn i et bosettingsmønster hvor store områder med spredt bebyggelse er kombinert med mer konsentrert bebyggelse, særlig i og langs akser ut fra Trondheim. De konsentrerte områdene vil trolig fortsette å vokse, mens de spredtbygde strøk har økende utfordringer med hensyn til jobbmuligheter, utdanningstilbud og kulturtilbud. Offentlig politikk og virkemidler kan til en viss grad bremse sentraliseringskreftene. For regionen samlet sett er det viktig å opprettholde hovedtrekkene i dagens bosettingsmønster.

Den økonomiske og ikke minst teknologiske utviklingen utsetter eksisterende næringer og livsvilkår for et løpende endringstrykk. Stadig flere virksomhetsområder krever større bruker-

/kundeunderlag for å oppnå lønnsomhet og konkurransevne. Viktige tilbud trappes ned i mindre tettsteder og blir å finne bare i de største. Videre skjer det en utvikling i retning av mer kunnskapsintensiv produksjon og mer innslag av tjenesteyting. Rekruttering av den nødvendige kompetansen vil kreve fagmiljø av en viss størrelse og nærhet til blant annet tilfredsstillende og variert skole- og kulturtilbud. Dette betyr at Trondheim blir stadig viktigere for Trøndelag, etter som byen på stadig flere områder blir den eneste i regionen som er stor nok for en rekke viktige spesialiserte ordninger og tilbud for regionens innbyggere. Trondheims økende betydning som arbeids-, bolig- og serviceområde er viktige argumenter for sterk satsing på bedre kommunikasjoner i regionen.

Trondheim har landets største og viktigste teknologimiljøer. Posisjonen som studieby og teknologisk tyngdepunkt gir et konkurransefortrinn for Trøndelag når det gjelder tilrettelegging for bærekraftig utvikling og framtidig verdiskaping. Universitetet og høyskolene er drivkreftene i kunnskapssamfunnet, og de må gis rammer som gjør det mulig å hevde seg nasjonalt og internasjonalt i et langsiktig perspektiv. Hele regionen skal kunne utnytte det næringsmessige fortrinnet dette innebærer. Regionens største og viktigste produksjonsbedrifter er lokalisert i ulike deler av Trøndelag, og i samhandlingen mellom disse og Trondheims FoU-miljøer ligger mye av nøkkelen til hele landsdelens suksess. Trondheim og Trøndelag kan framover utnytte kunnskapsinstitusjonene enda bedre i utviklingen av kompetanse i privat og offentlig sektor. Dette krever stor grad av gjensidighet i forholdet mellom FoU-miljø, næringslivet og offentlige myndigheter i regionen.

Et strategisk planperspektiv handler i stor grad om hvordan Trøndelag som enhet skal hevde seg og sine interesser i forhold til andre. Det gjelder både Trøndelags plass i den nasjonale fordelingen av roller og goder, og regionens konkurransevne i et nasjonalt og internasjonalt marked. I dette utadrettede strategiske perspektivet vil ressurser og kompetanse i alle deler av regionen inngå i enheten Trøndelag, noe som går tydelig fram av temaene i planstrategien. Men også her ser vi at Trondheim blir stadig viktigere. Det er her vi først og fremst finner de spesialiserte kompetanseressurser- og miljøer som i økende grad blir viktige for regionen i framtida. Byen er Trøndelags innfallspor til mange internasjonale trender, og senter for kunnskap, kultur, kapital og innovasjon. Det er også bare Trondheim som via disse fortrinnene og sin størrelse (ca 40 prosent av Trøndelags befolkning bor i Trondheim) vil være tilstrekkelig synlig i bevisstheten til mennesker utenfor Trøndelag. Trøndelag kan ikke ta for gitt at Trondheims sterke posisjon blir opprettholdt - det vil kreve samordnet arbeid på flere plan og tydelige prioriteringer.

2. Sentrale utfordringer og muligheter i Trøndelag

Planarbeidet må ta for seg tema som både de sentrale delene og distriktene i Trøndelag opplever som aktuelle og vesentlige. Ved flere av temaene i planstrategien vil en også kunne se andre skillelinjer enn sentrum – distrikt. Dette vil bli behandlet i de fylkesvise strategiene.

Et strategisk planperspektiv innebærer i dette tilfellet å ta utgangspunkt i Trøndelag som en enhet, ledet av et regionalpolitisk partnerskap med vilje til å hevde regionens interesser på viktige områder. Her handler det både om å identifisere og gripe nye muligheter, og om å møte utfordringer for ikke å komme dårlig ut. Planstrategien skal klargjøre hvilke slike områder som krever spesiell oppmerksomhet de nærmeste årene. Mange av de vurderingene som er gjort om dette i tidligere planversjoner, har fortsatt gyldighet. Men ting forandrer seg, og det som tidligere var tendenser kan nå ha blitt trender.

Nye løsninger innenfor samferdsel kan være et slikt område. Tilsvarende vil det innenfor andre allerede prioriterte planområder som klima og energi være at omstendigheter og utfordringer har endret seg noe.

Innhold og organisering i helsesektoren er et høyaktuelt tema for regionen, men likevel vanskelig å plassere i den regionale planstrategien. At det er slik, er i seg selv en viktig planstrategisk utfordring. Det er paradoksalt at det på et område som mer enn noe annet trenger regionalpolitisk styring og koordinering, er regionale myndigheter satt på sidelinjen.

Helsesektoren representerer også en annen utfordring som direkte eller indirekte blir en strategisk utfordring for regionale myndigheter. Demografisk framskrivning har lenge vist oss at tilgangen på arbeidskraft blir problematisk når de store etterkrigskullene pensjoneres.

Optimistiske holdninger i befolkningen med hensyn til utviklingsmuligheter er en sentral trivsels- og bolystfaktor. I Trøndelag ønsker vi å skape framtidsoptimisme i alle deler av regionen gjennom en differensiert politikk som utnytter lokale fortrinn. En aktiv regionalpolitisk tilpasning og differensiering krever en stor grad av ansvarlig regionalt samarbeid og koordinering av innsatsen. Det er en forutsetning for arbeidet at regjeringen gir mulighet til å utnytte det lokale og regionale handlingsrommet.

PRIORITERTE OMRÅDER:

1. Klima som utfordring og mulighet
2. Energi - produksjon og anvendelse
3. Forskning og utvikling for verdiskaping i samfunns- og næringsliv
4. Bruk av naturressurser i et bærekraftig perspektiv
5. Kommunikasjoner – interne og eksterne forbindelser
6. En region og lokalsamfunn som er attraktiv for næringsutvikling og bosetting

Nedenfor gis en kortfattet gjennomgang av utfordringer og muligheter innenfor hvert tema. Til slutt presenteres en oversikt for videre prosess.

2.1 Klima – utfordringer og muligheter

Verden vil oppleve store endringer i miljø og klima. Både Stern-rapporten (2006) og Lavutslipps-utvalget (NOU 2006:18) slår fast at rask iverksetting av tiltak vil kunne redusere de potensielt katastrofale skadevirkningene av den globale oppvarmingen på lengre sikt, og redusere kostnadene vesentlig. En mer konkret liste over aktuelle tiltak en kan velge imellom ble lagt fram i ”Klimakur (2010)”. Klimautfordringen vil være et hovedtema også i kommende planperiode.

Klimaendringene vil påvirke rammebetingelsene for både landbruket og fiskeri- og havbruksnæringene. Andre alvorlige følger av klimaendringene er økt fare for flom, skred og ras. Dette representerer en trussel mot både infrastruktur og bebyggelse. Klimahensyn vil måtte implementeres innen de fleste sektorer og politikkområder.

Det kreves vilje til internasjonale løsninger og endringer i nasjonal politikk. Men også regionale og lokale myndigheter har et handlingsrom for tiltak, og den enkelte borger kan ta ansvar for sine valg som forbruker. Klima- og forurensningsdirektoratet (KLIF) har beregnet at norske kommuner kontrollerer tiltak som kan kutte norske utslipp av klimagasser med 8

millioner tonn innen 2020. Det tilsvarer 15 prosent av Norges totale utslipp av klimagasser. Lavutslippsutvalget har identifisert 15 tiltak som til sammen vil kunne medføre nødvendig reduksjon i norske utslipp i et langsiktig perspektiv. Mange av tiltakene kan iverksettes på lokalt og regionalt nivå. Blant annet medfører kommuners og offentlige etaters innkjøp og tjenester betydelige utslipp, både direkte ved bruk av fyringsolje og drivstoff i bygninger for skole og helse/omsorg, og indirekte ved innkjøp av blant annet transporttjenester og avfallshåndtering. Andre indirekte lokale konsekvenser er blant annet knyttet til industriell produksjon, og innen jordbruk og fiskeri/oppdrett.

Energiforbruket i verden er en hovedbidragsyter til klimaproblemene, samtidig som energi er en forutsetning for bosetting og næringsvirksomhet. Situasjonen krever nye løsninger og utvikling av ny teknologi, både for energiøkonomisering og for produksjon av fornybar energi. Her ligger det store muligheter for teknologimiljøene, i samarbeid med industri og annet næringsliv. NTNU, høyskolene, SINTEF og andre forskningsmiljø kan - sammen med små og store industri-bedrifter i hele Trøndelag - gi grunnlag for nye virksomheter med positiv betydning for miljøet.

Videre planlegging og samarbeid

Det vil bli utarbeidet en felles regional transportplan, se kap 2.5. Kommunikasjoner.

I tillegg er det aktuelt med samarbeid om politisk påvirkning, prosjekter osv. Aktuelle tema her er: Utvikle potensialet i vindkraft, bioenergi og andre fornybare energikilder.

Kystskogmeldinga er vedtatt i begge fylkene, felles innsats for oppfølging av strategiene for klimatiltakene er sentralt, dette gjelder også flere fylker. Utvikling av tiltak som kan begrense klimautslippene fra ulike kilder i jordbruket følges opp i handlingsplanen for landbruksmeldinga. Begge fylkene har utarbeidet fylkesvise klima- og energiplaner som rulleres. Det kan være aktuelt å samarbeide om sammenfallende tema og prioriteringer.

2.2 Energi – produksjon og anvendelse

Midt-Norge er en energirik region, med store ressurser av olje, naturgass, vann og sjø, vind og råstoff for bioenergi. Energi er basis for betydelig næringsvirksomhet. Tilgangen til konkurransedyktig energi har historisk gitt mulighet for å bygge opp en viktig kraftforedlende industri i Trøndelag. Dette fortrinnet er i ferd med å forvitte, og det er knyttet stor usikkerhet til hvordan både kraftbehov og særlig kraftproduksjon vil utvikle seg framover. En stor utfordring er at kapasiteten i det sentrale overføringsnettet i Midt-Norge er sprengt. Dersom det skal være mulig å utnytte alternative energiformer og redusere regionens sårbarhet for svingninger i kraftmarkedet, må denne utfordringen løses.

Samtidig er det relevant å reise spørsmålet om i hvilken grad vi ønsker å satse videre på denne type kraftkrevende industri og andre bruksområder som medfører et stadig økende energiforbruk. Satsing på fornybare energikilder vil uansett øke, og trøndelagsregionen må gripe handlingsrommet for å utvikle klimavennlig energiteknologi. Regionen har både naturgitte og kompetansemessige ressurser som gir et godt utgangspunkt.

Vindkraft har et stort potensial både til lands og til havs, og kan gi like mye energi som dagens vannkraft. I landbruket er ulike former for avfall en aktuell bioenergikilde, som ikke har konkurrerende bruk i matproduksjon. For trevirke kommer det største volumet fra avfall etter ordinær avvirking. Diesel og etanol fremstilt fra norsk trevirke kan i løpet av 10-20 år konkurrere med drivstoff produsert fra råolje.

Det er likevel viktig å forholde seg til at olje og gass ennå i mange år framover vil være en viktig næring i Norge. For Trøndelag vil det bety at vi fortsatt må sørge for å opprettholde posisjonen innenfor næringen, samtidig som vi bidrar til å utvikle teknologi som reduserer og håndterer utslipp fra denne næringen.

Videre planlegging og samarbeid

Det er samarbeid i form av politisk påvirkning, prosjekter osv på en rekke områder. Det er gjennomført en utredning om Enøk-potensialet i produksjonsbedrifter i Trøndelag. Denne følges opp med tiltak. Kapasiteten på overføringsnettet er en viktig faktor for energisektoren i Trøndelag, og er blant annet av stor betydning for utbygging av alternative energikilder, spesielt vindkraft, dette følges opp politisk. Videre kan det være behov for å samordne produksjon av vindkraft, kraft fra bioenergi og andre fornybare energikilder for å få best mulig utnyttelse med minst mulig ulemper. Teknologikompetansen må koples med regionens egen energiproduksjon for å utvikle klimavennlig teknologi for energiøkonomisering og utnyttelse av fornybar energi. Det er videre et samarbeid med nabo fylkene gjennom Norskehavsrådet om strategier for olje/gass-sektoren.

2.3 Forskning og utvikling for verdiskaping i samfunns- og næringsliv.

De nordiske landene har verdens mest konkurransedyktige økonomier samtidig som samfunnsikkerhet og velferd ivaretas på en god måte (*World Economic Forum*). Åpne samfunnsinstitusjoner og politisk engasjement kombinert med høy utdanning og fokus på teknologi og innovasjon, er en vellykket strategi for å opprettholde konkurranseevnen i små, høyt utviklede økonomier. Forskning viser at den nordiske modellen med samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet også bidrar til dette. Men når det gjelder etablering av nye bedrifter kommer de nordiske landene dårligere ut, og Norge er ligger dårligst an i Norden (Nordisk ministerråd).

Trøndelag har en bred FoU-sektor, med en spesiell posisjon innenfor teknologiområdet, som er sterk også internasjonalt. For regionen utgjør dette et fortrinn som det er viktig å utnytte og videreutvikle. Kunnskapsinstitusjonene står for betydelig sysselsetting og verdiskaping i form av høyteknologisk tjenesteyting, men knoppskyter for lite i form av ny virksomhet som utnytter teknologifronten. Det vil derfor være en kontinuerlig utfordring å legge til rette for at dette fortrinnet også kan gi seg utslag i nye bedrifter og vekst i eksisterende.

I 2010 hadde NTNU ca 20300 registrerte studenter, HiST 7400 og HiNT 4100, Dronning Mauds minne knapt 1000, til sammen over 33.000 studenter (SSB). NTNU har også om lag 1 000 stipendiater (2009). Blant fylkene har Sør-Trøndelag landets nest høyeste andel FoU-årsverk (privat og offentlig virksomhet samlet).

Andelen av studentene som blir i Trøndelag etter endt utdanning varierer mye. En undersøkelse viser at mens 16 prosent av nyutdannede sivilingeniører fra NTNU kommer fra Trøndelag blir 27 prosent av dem igjen her etter endt utdanning. (NIFU). Det viser at ganske mange uten forhåndstilknytning blir her, men det er et klart mål å øke denne andelen. Tilgang på godt kvalifiserte studenter og forskere er nødvendig for at NTNU, høyskolene og SINTEF kan opprettholde en sterk posisjon. Dette har betydning for hele Trøndelag på grunn av samhandlingen mellom FoU-miljøene og næringslivet, fordi mange av regionens produksjonsbedrifter ligger utenfor Trondheim.

NTNU og SINTEF er regionens sterkeste kort i utviklingen av kunnskapsøkonomien, og det er viktig å bidra til at de når sine nasjonale og internasjonale mål. Trøndelag bør i tillegg aktivt invitere NTNU og SINTEF inn i strategiprosesser og utviklingsprosjekter, og sammen finne samarbeidsformer som styrker kunnskapsinstitusjonenes bidrag til næringsutvikling og nyskaping i hele Trøndelag. Høgskolene HiNT og HiST har en klar regional rolle i dag, men også her kan regionen gå i dialog om å videreutvikle praksisordninger og styrke høgskolenes utadrettede virksomhet og fou-aktivitet

God samhandling mellom FoU-miljø, næringsliv og offentlige myndigheter er grunnleggende for knoppkyting i eksisterende næringsliv og nyetableringer. Også innen offentlig sektor er det et betydelig potensiale for innovasjon, men dette har så langt hatt relativt liten oppmerksomhet i den nasjonale FoU-satsingen. Gjennom Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI), Midt-norsk forskningsfond har regionen nå en god mulighet til å ta tak i denne utfordringen. Etableringen av regionale forskningsfond har aktualisert behovet for en FoU-strategi for offentlig sektor.

En viktig utfordring i framtiden blir å få dekket behovet for kvalifisert arbeidskraft i Trøndelag. Her er et tett samarbeid med utdanningsinstitusjonene svært viktig. For det første for å sikre at utdanningene gir den kompetansen arbeidsmarkedet har behov for. For det andre for å koble studentene til regionens arbeidsmarked og næringsliv mens de studerer, og derigjennom stimulere til at de blir i regionen etter endt utdanning.

Videre planlegging og samarbeid

Det vil bli utarbeidet en felles FoU-strategi for Trøndelag. Det er videre samarbeid i form av politisk påvirkning, prosjekter osv på en rekke områder. Det har vært samarbeid om VRI som videreføres. Det er behov for å etablere enklere og tydeligere samhandlingsstrukturer mellom politikk, næringsliv og FoU-institusjonene i regionen. Styrke innsatsen for å knytte elever, lærlinger og studenter nærmere til det regionale arbeidsmarkedet er viktig, i tillegg til å utvikle flere innovative og lønnsomme bedrifter og legge til rette for økt FoU-innsats i bedrifter som ikke har tradisjon for det, i tillegg til å stimulere til klyngedannelser mellom beslektede bedrifter.

2.4 Bruk av naturressurser i et bærekraftig perspektiv.

Primærnæringene – det tradisjonelle landbruket, reindrifta og marin sektor, samt avledede virksomheter av disse, er viktige grunnlag for bosettingen i store deler av Trøndelag. Trøndelag har rike naturressurser og gode naturgitte forutsetninger for matproduksjon, både til lands og til havs, og er en stor nyskapende region innenfor primæringsområdene. I en situasjon med økende global etterspørsel etter mat, har Trøndelag et ansvar for å utnytte sine forutsetninger for matproduksjon best mulig. Dette dreier seg om å se hele verdikjeden for grønn og blå matproduksjon.

Koblingen mellom en råvaresterk region med teknologi/FOU-perspektivet vil kunne utvikle nye fortrinn. Innenfor marin sektor er en slik kobling godt etablert, og det har bidratt til den sterke posisjon som regionens oppdrettsnæring har.

Trøndelag har flere store verneområder. I en sammenheng hvor utvikling av næringsvirksomhet er sentral, er det viktig å fokusere på det kvalitetsstempelen som

nasjonalparkstatus innebærer for områdene. Regionen må utnytte potensialet for lokal verdiskaping som ligger i dette, innenfor de hensyn som ligger i verneformål og vernebestemmelser. Samtidig må problemstillinger som er knyttet til den bruksbegrensningen vernestatusen innebærer, også ivaretas. Det vil være nødvendig å utvide og utnytte det regionale handlingsrommet ut fra lokale og regionale behov.

Trøndelag ivaretar store deler av landets rovviltbestander. Det økende antallet rovvilt medfører en belastning for enkelte næringer samt for trygghet og trivsel. Dette setter store krav til utforming av balanserte strategier innenfor temaområdet.

Sterk sentralisering over lang tid nært opp mot verdifulle jordbruksområder har ført til stadig nye arealkonflikter. Det regionale planarbeidet må bidra til avklaring av videre arealstrategier for byvekst og nye næringsarealer.

Naturgass og olje utenfor Trøndelagskysten er naturressurser som gir regionen mange arbeidsplasser og inntekter, inklusive de som er knyttet til leverandørnæringer (jfr. tema Energi).

Regionen har et felles ansvar som vannregionmyndighet. Det utvikles planer for de ulike delområdene i Trøndelag i et bredt partnerskap.

De fylkesvise strategiene vil fokusere på arealpolitikk, gjennom en vurdering av arealpolitiske prinsipper, hvor innfallsvinkelen vil dekke både bruk og vern, inklusive strategier for bærekraftig byvekst og jordvern. Det må vurderes en sterkere grad av differensiering av forvaltningen av ulike vann- og landarealer slik at kommunene innenfor gitte rammer får en større grad av reell forvaltningsmyndighet. De fylkesvise strategiene vil konkretisere dette. Arealproblematikk som best løses på tvers av kommunegrensene bør løses i ulike former for samarbeid. Noen av disse prinsippene kan deretter utvikles i fellesskap, og inngå som felles prosjekter.

Videre planlegging og samarbeid

Vedtatte strategier i felles landbruksmelding og marin strategiplan rulleres og følges opp med handlingsplaner. Det blir utarbeidet planer for alle delområdene innenfor vannregionen. Det er videre samarbeid i form av politisk påvirkning, prosjekter osv på en rekke områder. Begge fylkeskommunene har skrevet under på matmanifestet som vil bli fulgt opp gjennom tiltak. I tillegg er det aktuelt å fokusere på områder hvor kobling av teknologi/FoU-perspektivet med en råvaresterk region kan frambringe fortrinn.

2.5 Kommunikasjoner - interne og eksterne forbindelser

Tiltak og tilpasninger innenfor samferdselsområdet er viktig for å utvikle en funksjonell region der kostnadene både for person- og godstrafikk minimeres. For distriktene vil økte veginvesteringer være helt avgjørende for å kunne øke verdiskapingen. Det er etablert flere samarbeidsorganer som har til hensikt å understøtte og koordinere slikt arbeid.

Arbeidsmarkedsregionene øker i størrelse, og pendlingsaktiviteten er tiltakende. Vegtransporten er i dag dominerende for regionale reiser, med en betydelig kollektivandel på enkelte strekninger. Vegstandard, kollektivtransporttilbud og reisetid er også viktig i forhold

til å kunne utnytte tilbud som finnes i regionsentrene og i Trondheim. Tilsvarende er detteviktige faktorer dersom attraktive aktiviteter og tilbud skal kunne utvikles i distriktene.

Innenfor godstransporten er vegtransport dominerende lokalt og regionalt, for lengre avstander er både bane og sjø viktig. Framover vil det framstå som en utfordring å tilrettelegge infrastruktur slik at langt større mengder av godstransporten kan overføres fra veg til bane og sjø. En viktig forutsetning for dette vil være at man finner en egnet lokalisering av et nytt regionalt logistikknutepunkt i nærheten av Trondheim.

I det regionale planarbeidet har det lenge vært lagt stor vekt på utbygging av veg- og jernbanestrekninger som knytter Trøndelag sammen. Nasjonale hendelser i 2009 og 2010 har på en helt annen måte enn tidligere gjort dette området til et prioritert politikk- og budsjettområde, hvor ikke minst jernbaneutbygging har fått ny interesse. Det er viktig at Trøndelag posisjonerer seg for at det nå kanskje skal satses på at Sør-Norge skal knyttes sammen med høyhastighetstog. En nært forestående opprusting og elektrifisering av Meråkerbanen kan gi både argumenter, allianser og ikke minst nye interessante muligheter i forhold til høyhastighetstog Trondheim-Oslo.

En flyplass med et godt utbygd internasjonalt rutenett, er en viktig ressurs for regionen, men for strekningen Steinkjer-Trondheim-Oslo framstår satsing på tog/ høyhastighetstog som en spennende og miljøvennlig mulighet.

Framkommelighet både fysisk og digitalt er viktig både for verdiskaping, kompetanseutvikling og for bolyst. Et godt utbygd bredbåndnett vil kunne bidra til næringsutvikling ved å gjøre mange slags tjenesteyting mer stedsuavhengig. Prisforskjeller som medfører høyere kostnad til transport av elektrisitet og teledata i distriktene har en uheldig effekt.

Regionen har opptrådt samstemt om ulike prioriteringer som for eksempel jernbaneutbygging og logistikknutepunkt. Dette vil kunne gi større gjennomslagskraft i konkurransen med andre regioner.

Videre planlegging og samarbeid

Det utarbeides en felles regional transportplan. Planprogram vedlegges planstrategien for Trøndelag, og sendes på høring sammen med denne. Det er videre samarbeid i form av politisk påvirkning, prosjekter osv på en rekke områder. Klimautviklingen gjør at det må legges opp til mer miljøvennlige transportløsninger, både for gods og persontransport. Tilrettelegging for dette krever samordning og langsiktig tenkning, samt vilje til restriktive tiltak overfor privatbiltrafikk. For å være aktuell for lokalisering av næringsliv, og turisme, er det viktig med gode flyforbindelser både nasjonalt og internasjonalt. Bredbånd og mobiltelefondekning er viktig i en tid hvor arbeidsplasser blir mindre avhengig av lokalisering. Aktuelle problemstillinger omfatter både dekning, bruk og pris.

2.6 En region og lokalsamfunn som er attraktiv for næringsutvikling og bosetting

Noen av de største utfordringene i Trøndelag er knyttet til den geografiske fordelingen av den samlede befolkningsutviklingen, samt nyskaping av arbeidsplasser og balanse mellom arbeidsplasser og befolkning/arbeidskraft.

Sentraliseringen av arbeidsplasser og befolkning representerer tunge trender som det ikke er lett å snu. Hvilken bosettingsstruktur og offentlig struktur som på lengre sikt vil være mest motstandsdyktig mot sentraliseringskreftene vil være et sentralt spørsmål framover.

Utfordringene er ulike i ulike deler av regionen. Forenklet kan en skille mellom utfordringene for Trondheim og for distriktene. Trondheim har vekst både i arbeidsplasser og i befolkning, men står likevel i en klar konkurransesituasjon utad. Verdiskapingen er lavere enn i de andre norske storbyene. Utfordringene er knyttet til om byen klarer konkurransen med andre storbyer både nasjonalt og til dels internasjonalt.

For distriktene er det en særlig utfordring at folketallet går ned og at befolkningens gjennomsnittsalder gradvis blir høyere. Bolyst og tilbakeflytting motiveres ofte av stedsqualiteter og familieband. Forutsetningen er imidlertid at det finnes arbeid, særlig gjelder dette tilflytting til et område man ikke har tilknytning til. Både arbeidsplasser, bomiljø og kommunenes tilbud av tjenester influerer på folks valg av bosted. Det er en utfordring å opprettholde offentlig og privat service når folketallet går ned og befolkningens gjennomsnittsalder gradvis blir høyere.

Ifølge KS er den framtidige mangelen på arbeidskraft i offentlig og privat sektor en av de største truslene mot den norske velferden. Konkurransen om arbeidskraften er, og vil være, global. Samtidig reiser rekruttering av arbeidskraft fra fattige land betydelige etiske spørsmål. Foruten demografiske faktorer påvirkes andel yrkesaktive i befolkningen av en rekke faktorer: pensjonsalder, rekruttere unge og nyutdannede, beholde arbeidskraften, rekruttere nye grupper (eks innvandrere), kompetansebygging. I næringslivet vil særlig mangel på teknologisk kompetanse være utfordringen, mens offentlig sektor særlig vil etterspørre personell innen helse/omsorg og skole.

Utfordringene både når det gjelder helsetjenester og eldreomsorg vil etter 2020 være svært store, ikke bare økonomisk, men også på grunn av mangel på helse- og omsorgsarbeidere. Foruten rekrutteringsstrategier vil en rekke grep måtte vurderes: økt bruk av teknologi, reduksjon av forventningsgapet og kanskje former for samfunnstjeneste tilsvarende førstegangstjenesten. Økt samarbeid mellom kommunene og universitet/høgskoler om rekruttering, praksis og innovasjon, og økt samarbeid mellom offentlige og private aktører bør også vurderes.

Stortingets vedtak om samhandlingsreformen er ment som et av svarene på disse utfordringene. Videre gjennomføres det i spesialisthelsetjenesten omfattende strukturendringer av største betydning for innbyggers velferd og for mange lokalsamfunn, i hovedsak styrt av statlige helseforetak. Regjeringens utgangspunkt er at det er sterkt behov for både å øke det forebyggende helsearbeidet, og for bedre samhandling mellom de mange aktørene på helseområdet. Forslaget bygger på at spesialisthelsetjenesten har blitt for dominerende, og bør samordnes bedre med en forsterket kommunal helsetjeneste og fylkeskommunalt folkehelsearbeid. Mye tyder på at utfordringene på helseområdet vil presse fram en grunnleggende oppgave-/strukturdebatt, inklusive kommunesamarbeid og -struktur.

Utfordringene må møtes på ulike måter. Regionalpolitiske virkemidler ligger til nasjonal politikk. Regionalt vil det være viktig å arbeide for påvirkning av sentrale myndigheters beslutninger. Andre forhold, som for eksempel antall asylsøkere og innvandrere som kommer til landet, avhenger av både nasjonal politikk og den internasjonale utviklingen. Andre trender er utenfor særlig politisk innflytelse, det er markedskrefter som styrer mye av utviklingen. En

del utfordringer kan møtes gjennom felles arbeid i Trøndelag, annet ligger til hver av fylkeskommunene eller kommunene.

I denne planstrategien er det utfordringer vi skal arbeide sammen om i Trøndelag som skal ha oppmerksomhet. Det betyr at flere tema i gjeldende felles fylkesplan kan videreføres, mens andre overlates til de fylkesvise regionale planstrategiene, og til kommunene. Dette gjelder temaene kunst og kultur, oppvekstvilkår, skole, folkehelse, arbeidet med samfunnsikkerhet og regional omdømmebygging, og disse behandles derfor ikke her.

Videre planlegging og samarbeid

Strategisk reiselivsplan og kulturnæringsplanen for Trøndelag følges opp med handlingsplaner. Det er videre samarbeid i form av politisk påvirkning, prosjekter osv på en rekke områder. Påvirke statlig politikk for ytterligere tilrettelegging for barnefamilier i arbeidsliv og på andre måter, slik at flere ønsker å kombinere yrkesdeltakelse og omsorg for barn. Samarbeide om tiltak for å møte distriktenes særlige utfordringer med å skaffe og beholde kompetent arbeidskraft. Systematisk påvirkning av unges yrkesorientering for å få større samsvar mellom unges yrkesorientering og samfunnets behov for kompetanse. Bidra til god samhandling mellom primær- og spesialisthelsetjenesten i hele Trøndelag, slik at ressurser og arbeidskraft disponeres mest mulig optimalt i forhold til befolkningens behov.

3. Prioriterte planoppgaver

Felles planstrategi for Trøndelag vil vedtas sommeren 2012. I tillegg til felles planstrategi, er det i begge fylkene utarbeidet fylkesvise strategier som vil følges opp med regionale planer på enkelte områder. Det er ikke aktuelt å følge opp med en felles regional plan for Trøndelag, men det er aktuelt å følge opp med samarbeid innenfor enkelte områder.

Målene i gjeldende "Felles fylkesplan 2009-2012" videreføres, og gir grunnlag for senere samhandlingsprogrammer.

Det er utarbeidet flere felles regionale strategier i Trøndelag som vil bli videreført. I kommende planperiode prioriteres følgende felles planoppgaver (oppfølging av planoppgaver i Nord-Trøndelag omtales i del II):

Regionale planer (med prosesskrav etter PBL § 8-3)	
Regional transportplan	Felles med Nord-Trøndelag og Møre- og Romsdal.
Regional planlegging etter statlig forskrift	
Forvaltningsplan for Vannregion Trøndelag	Utarbeides i henhold til egen statlig forskrift. Planen skal vedtas i fylkestingene og godkjennes ved kongelig resolusjon.
Regionale strategidokumenter/meldinger/utredninger (uten prosesskrav etter plan- og bygningsloven)	
Internasjonal strategi 2013-2016	Felles med Nord-Trøndelag
Marin Strategiplan Trøndelag 2015-2018	Felles med Nord-Trøndelag. Rulleres i slutten av planperioden.
Reiselivsstrategi for Trøndelag 2008-2020	Felles med Nord-Trøndelag
Landbruksmelding for Trøndelag	Felles med Nord-Trøndelag. Skal rulleres og følges opp med handlingsplaner
Strategiplan for kulturnæringer – Trøndelag 2009-2016	Felles med Nord-Trøndelag. 2-årige handlingsplaner. Rulleres i 2016.
Felles strategier for olje- og gasssektoren	Rullering av strategier felles med Nord-Trøndelag, Nordland og Møre & Romsdal
FOU-strategi for Midt-Norge	Felles med Nord-Trøndelag

Trøndelagsrådet har fungert som styringsgruppe for arbeidet med planstrategien. Formalisering av vedtak gjøres i fylkestingene og i Trondheim bystyre og kommunestyret i Steinkjer. Den oppnevnte administrative arbeidsgruppen, med deltakere fra regional stat, næringsliv og FoU-miljøene, er referansegruppe for fylkesplansekretariatet.

For hvert av temaene hvor det skal utarbeides felles regionale strategier oppnevnes egne grupper som jobber med utforming av strategier og prioriteringer. I disse gruppene involveres brede partnerskap og aktuelle nettverk knyttet til de områdene som inngår i arbeidet. Fordi mange innsatsområder vil ha tilknytning til flere tema blir det viktig å sikre god kontakt og kommunikasjon mellom de ulike gruppene. Innenfor flere områder vil det være aktuelt å benytte grupper og nettverk som allerede eksisterer.

Deltakere vil variere etter hvem som er mest relevant for de ulike temaene. De mest aktuelle vil være:

- Regional stat, representert ved både fylkesmannsembetene og andre enheter.
- Kompetansemiljøene, både offentlige og kommersielle.
- Næringslivets organisasjoner
- Frivillig sektor
- Det vil bli lagt vekt på å få representasjon fra kommunenivå inn i grupper hvor dette er aktuelt.

Fylkeskommunene stiller med sekretær for hver av gruppene.

Noen av de regionale strategiene er nylig utarbeidet, og tidspunktet for rullering vil variere.

4. Planprogram Regional transportplan for Midt-Norge for perioden 2014-2023 (RTP)

Innledning

De tre midt-norske fylkene (Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal) har fattet vedtak om at det skal utarbeides en felles Regional Transportplan (RTP). Det er oppnevnt fylkespolitikere fra hver fylkeskommune som vil utgjøre en styringsgruppe for planarbeidet.

Regional Transportplan for Midt-Norge skal være regionens innspill til neste rullering av Nasjonal Transportplan (NTP) for perioden 2014 – 2023. I dette ligger en erkjennelse av at for å kunne fremme fylkenes og regionens interesser i samfunnsutviklingen blir fylkesgrensene ofte en lite hensiktsmessig avgrensning for å løse viktige utfordringer innenfor samferdselsområdet, dvs alle transportmidlene båt-, fly-, buss- tog-, og biltrafikk, sistnevnte for både riks- og fylkesvegnettet. Det er et behov for å se drift og investeringer innenfor transportsystemet i sammenheng, ikke minst i forhold til fylkeskommunenes arbeid med regional utvikling. Dette innebærer også å se alle transportformene i en helhet for en framtdsrettet utvikling av det enkelte fylke og regionen. RTP skal bidra til å nå fylkeskommunenes målsetting om å utvikle et konkurransedyktig og framtdsrettet transportsystem sett i en helhet mellom de ulike transportformer. RTP skal være det overordna og strategiske plandokument for drift og investering i samferdselssektoren i Midt-Norge. En viktig del av arbeidet er å identifisere og synliggjøre transportstrømmer og udekket transportbehov i regionen. Hensikten er å beskrive grunnlaget for transportbehov, samt å beskrive dagens situasjon for transportinfrastruktur og transporttilbud. Rapportene skal vise det som anses som de viktigste transportbehovene i regionen.

Det er konkludert med å etablere et eget prosjekt for utarbeidelse av Regional Transportplan for Midt-Norge. Dette omfatter anskaffelse av konsulentoppdrag, som omfatter både prosjektledelse og faglige utredninger.

Mål for utredningen

RTP skal bidra til å nå fylkeskommunenes målsetting om å utvikle et konkurransedyktig og framtdsrettet transportsystem sett i en helhet mellom de ulike transportformer. RTP skal være det overordna og strategiske plandokument for drift og investering i samferdselssektoren i Midt-Norge. Det vil være viktig innledningsvis i planarbeidet å ta stilling til noen prinsipielle sider ved dette planarbeidet - dvs hva innebærer det for form og innhold i plandokumentet at det skal være et overordna og strategisk dokument.

Sentrale føringer for ønsket utvikling av vår region vil være:

- Transportsystemet skal bidra til utvikling av robuste bo- og arbeidsregioner som kan trygge dagens bosettingsmønster
- Transportsystemet skal bidra til regional utvikling og regionforstørring
- Transportsystemet skal fremme optimale transportløsninger i et bærekraftig miljøperspektiv
- Kollektivsystemet skal være en sentral del av planen
- Korridor tenkning skal legges til grunn for transportløsninger
- Løfte fram felles utfordringer og prioriteringer og framstå som et samlet bidrag fra regionen som innspill til NTP. (jf Vestlandsrådets flaggsak E-39 som innspill til NTP-prosessene).

- Transportplanen som Vestlandsrådet har fått utarbeidet kan for øvrig være en ”modell” for RTP for Midt-Norge
- Planarbeidet skal være i samsvar med retningslinje 1 for neste rullering av NTP
- Viktig å sikre planarbeidet en sterk forankring i kommunene

Det vil ved starten av prosjektet være behov for ytterligere diskusjon med hensyn til målavklaring for RTP.

Innhold i RTP

Det er reist kritikk mot Nasjonal Transportplan om at den i hovedsak er en videreføring av sektorplaner, og at man ikke har maktet å se på transportutfordringene i en helhetlig plan som inkluderer de ulike transportformene. Dessuten har NTP i hovedsak blitt en investeringsplan, hvor for eksempel rammebetingelsene for drift av kollektivtrafikken har fått liten oppmerksomhet.

Et viktig utgangspunkt for en RTP må være å utarbeide en systematisk oversikt over transportstrømmene for de ulike transportmidlene (båt-, fly-, tog- og vegtrafikk), og å identifisere hvilket transportbehov som er udekket, eller er mangelfullt, i forhold til å sikre en ønsket utvikling for regionen.

I RTP skal det legges til grunn samme tidsperspektiv som for NTP.

Kortfattet skisse på innholdet for en RTP er som følger:

- Innledning
- Utviklingstrekk i det enkelte fylket og region
- Transportsystemet og transportstrømmer
- Plangrunnlag
- Overføring av persontransport fra bil til miljøvennlige transportmidler
- Reduksjon av ulykkesrisiko
- Miljø- og klimautfordringer
- Kollektivtransport
- Gang- og sykkeltransport
- Tilgjengelighet og universell utforming
- Rassikring, herunder konsekvenser av utilsiktet brudd på viktige transportveger
- Ferjedrift
- Transportkorridorer og knutepunkter, herunder havnesamarbeid
- Byområdenes spesielle utfordringer
- Distriktenes spesielle utfordringer
- Rammebetingelser/finansiering av vegbygging/ferjeavløsningsprosjekt
- Prioritering og tiltak

Det legges til grunn at en bygger videre på gjeldene planer og det forutsettes at hvert av fylkene framskaffer de aktuelle planene som grunnlag for planarbeidet. Videre må det bli benyttet aktuelle dataer fra pågående arbeid med KVVU'er, som f.eks KVVU-arbeidet for strekningen Trondheim-Steinkjer. Som analyseverktøy forutsettes benyttet regionale transportmodeller.

Videre vil presentasjoner og gruppesbesvarelser fra generaldebatten ifm fylkestinget i Sør-Trøndelag i april 2010, hvor temaet var Regional Transportplan, være tilgjengelig.

I dette utredningsarbeidet skal det utarbeides følgende delutredninger:

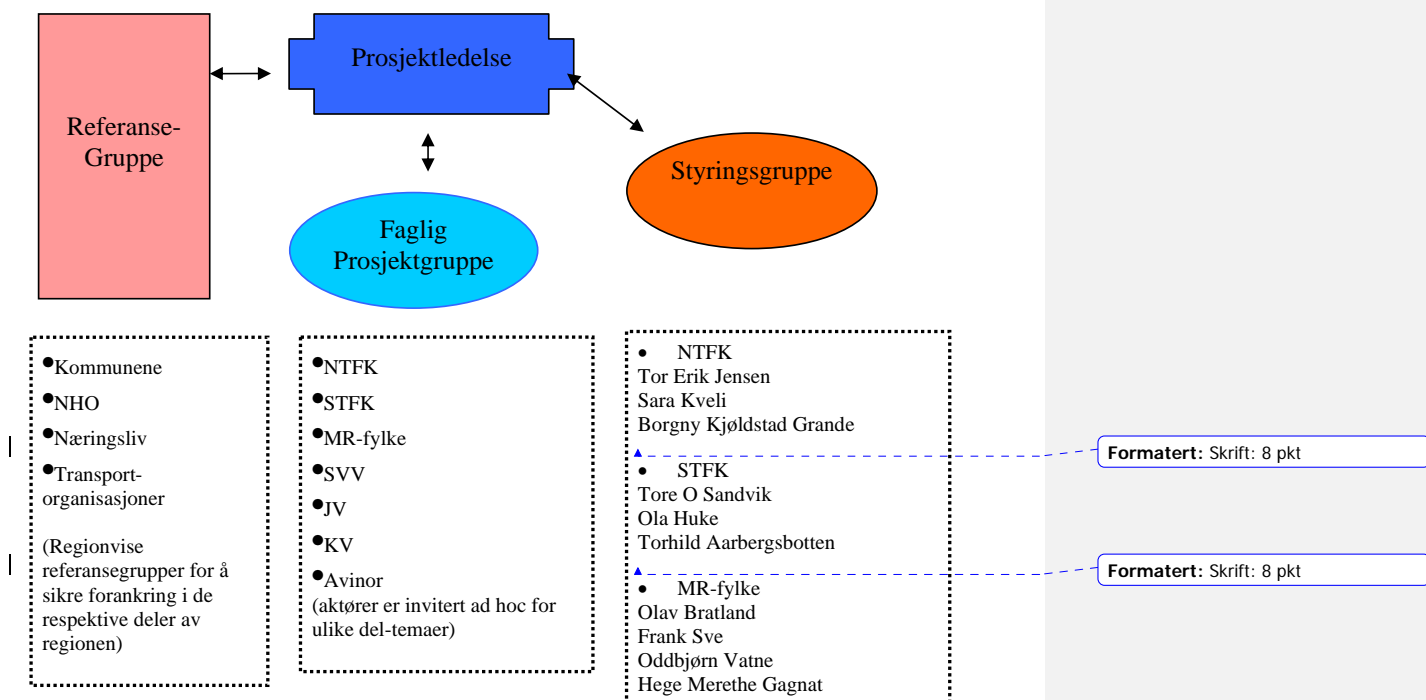
1. Kartlegging av transportstrømmer i regionen (person og gods) og få fram hvilke transportbehov som er udekket
2. Evaluering av hurtigbåtrutene Kystekspresen og Trondheim – Vanvikan med forslag til nytt rutekonsept fra 2014
3. Ferjestrategi for innkjøp av ferjeruter i Midt-Norge (krav til åpningstid, ferjestandard, klimautslipp, reserveferjer, ferjekaier, osv), samt utarbeide alternative modeller for framtiden mht innkjøp av ferjetjenester i Midt-Norge

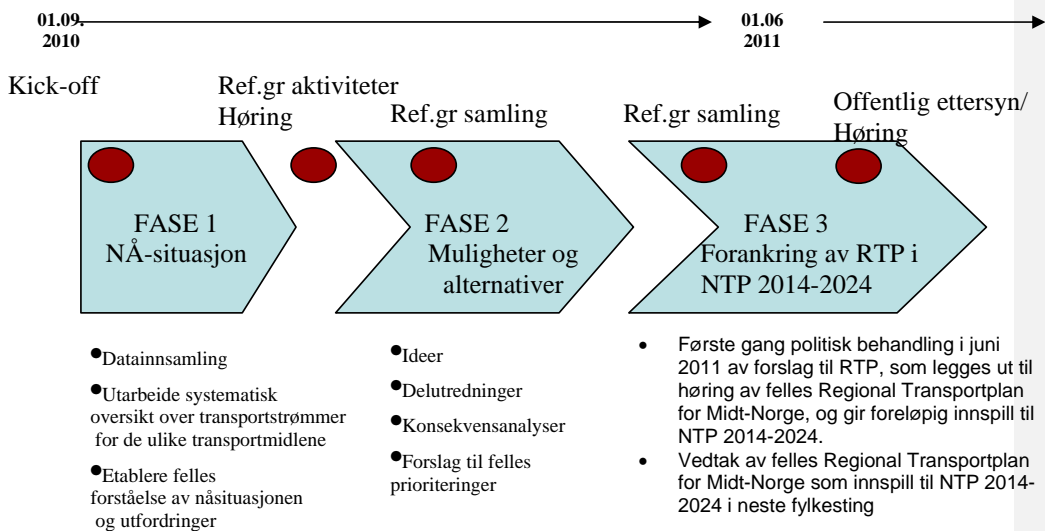
Det vil være behov for å drøfte videre både i prosjektgruppa og styringsgruppa for planarbeidet i hvilken rekkefølge disse delutredningene skal tas.

Organisering og prosess for utredningsarbeidet

Fylkeskommunene ønsker å ta en ledende rolle i utformingen av samferdselspolitikken i fylkene og regionen vi tilhører. Politikken må skapes i samarbeid og dialog med kommunene og de statlige transportetatene. I tillegg er det svært viktig å involvere næringslivet i planprosessen. Det er følgelig et stort behov for koordinering av planarbeidet, og det er naturlig at fylkeskommunene ivaretar dette i kraft av rollen som regional utviklingsaktør.

En ser for seg følgende organisering, prosess og framdriftsplan for utredningsarbeidet. Tilbyder på utredningsoppdraget kan imidlertid gjerne komme med forslag til endringer/tilpasninger på dette.

Møteplan fastlegges med tanke på første gang politisk behandling i juni 2011 av forslag til felles regional transportplan. Konsulentene ivaretar sekretærfunksjonen for styringsgruppa og prosjektgruppa, mens fylkeskommunene tar ansvar for organisering og gjennomføring av møtene i referansegruppene.

Dokumentene som skal danne grunnlag for høring må ferdigstilles og leveres av konsulentene innen 01.05.2011.

Medvirkning og samarbeid

Prosjektgruppa består av representanter fra hver av de tre fylkeskommunene, samt Statens vegvesen, jernbaneverket, Kystverket og Avinor. Det gjennomføres temamøter i prosjektgruppa, derav bla regional kollektivtransport, godstransport og ferge/ hurtigbåt. Det gjennomføres jevnlig møter mellom de tre fylkeskommunene.

Styringsgruppa består av oppnevnte politikere fra de tre fylkeskommunene. Det er gjennomføres tre møter i styringsgruppa.

Gjennom prosessen skal det være utstrakt samarbeid og medvirkning for å informere om arbeidet, innhente innspill og synspunkter, samt diskutere mål og strategier.

Fylkeskommunene/ og eller prosjektleder skal blant annet orientere og delta på møter i følgende forum:

- Fylkesmannen og regionale statsetater (nov 2010)
- Ungdomsrådet i Nord-Trøndelag (jan 2011)
- Arbeidsutvalget for Vegforum Trøndelag (jan 2011)
- Samarbeidskomiteen for Orkdalsregionen (feb. 2011)
- Dialogmøte med regionrådene med fokus på ferge og hurtigbåt (Brekstad feb 2011)
- Samarbeidsforum for Trondheimsregionen (Stjørdal mars 2011)
- SAM-komiteen Sør-Trøndelag (april 2011)
- Regionrådene i alle tre fylker

Det er ønskelig at "Regional transportplan" skal vil bli tolket som en regional plan etter plan- og bygningslovens kapittel 8. For at den skal oppfylle lovkravet, skal planen utarbeides etter et planprogram som legges ut til offentlig ettersyn. Da planprogrammet ikke ble lagt ut til offentlig ettersyn før arbeidet med rapportene startet, ønsker en å foreta denne høringen sammen med rapportene som legges ut til offentlig ettersyn.

Offentlig ettersyn av rapportene sikrer kommunene innsyn i dokumentene i saken, og det gis reell påvirkningsmulighet. Gjennom høringen kan det bli avdekket behov for nærmere vurdering av transportstrømmer og udekte transportbehov i regionen, og en vil ha et breiere grunnlag for å vedta strategi for ferje og hurtigbåt.

Endelig vedtak av RTP skjer fortrinnsvis parallelt med vedtak av Regional planstrategi. Hvis det er ønskelig å fremme planen i desember, for å komme inn før transportetatene leverer sine planforslag til NTP, vil det utfordre hjemmelsgrunnlaget i Regional planstrategi. Det er aktuelt å vedta RTP i april 2012 hvis en ønsker komme inn med innspill etter at transportetatene har levert sine planforslag.

Hvordan samarbeidet med Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag skal videreføres bør avklares, og det er behov for å avklare styringen av dette arbeidet, der det bør tilstrebes at samme personer som oppnevnes til Samarbeidsforum for samferdsel for Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag oppnevnes for å ivareta styringsansvar med RTP.

Økonomisk ramme og finansiering av planarbeidet

Det legges til grunn en økonomisk ramme på 1 mill kr (inkl. mva) for utarbeidelse av felles regional transportplan for Midt-Norge. Dette skal altså dekke både prosjektledelse og faglige utredninger.

DEL II Regional planstrategi for Sør-Trøndelag

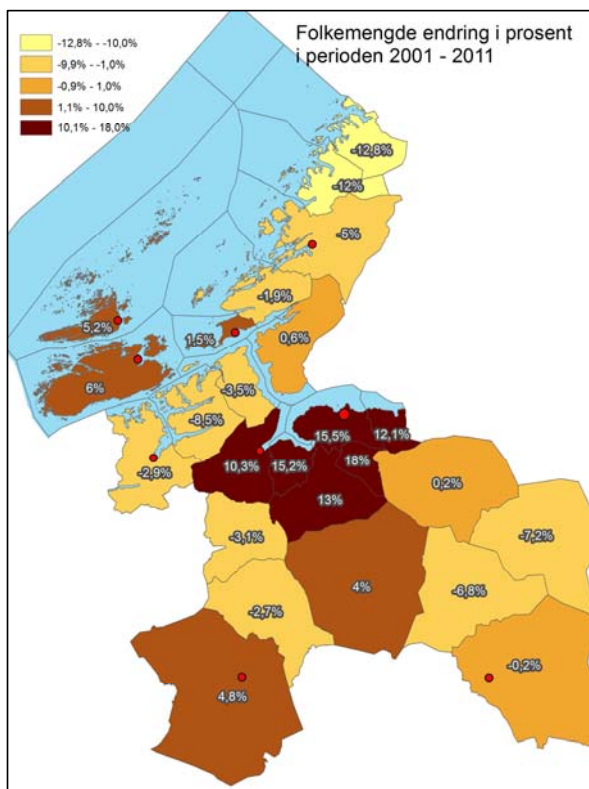
1. Utviklingstrekk i Sør-Trøndelag

1.1 Befolkning

For fylket sett under ett har befolkningsutviklingen gått i positiv retning de siste årene. Sør-Trøndelag har hatt en vekst i folketallet på nesten tolv prosent fra 2000 til 2011, som er to prosent over landsgjennomsnittet. Både innflytting, innvandring og økende fødselsoverskudd har bidratt til denne veksten. Over tid har andre og mer folkerike deler av landet likevel hatt sterkere vekst, så Sør-Trøndelags andel av befolkningen i Norge er lavere nå enn på 50- og 70-tallet.

Går vi ned i detaljene finner vi store variasjoner i utviklingen mellom kommuner og regioner. Trondheimsregionen har hatt en befolkningsøkning på 15,6% siden 2000. Veksten har kommet både i Trondheim og i randkommunene, og i alle kommunene har fødselsoverskudd vært et viktig bidrag til veksten.

Utenfor byregionen er det kun Ørland som har hatt fødselsoverskudd av betydning i denne perioden. De fleste kommunene har hatt et større eller mindre fødselsunderskudd, noe som reflekterer at befolkningen i kategorien unge voksne blir stadig færre, og at gjennomsnittsalderen øker.

Røros er en av få fjellkommuner i landet som har stabilitet eller vekst i folketallet. Dette har ikke vært nok til å hindre en nedgang i denne regionen sett under ett, fordi både Holtålen, Tydal og nabokommunene i Hedmark har hatt en negativ utvikling.

Til forskjell fra flertallet av kystkommunene, som har hatt til dels kraftig nedgang, har Hitra og Frøya hatt befolkningsvekst. Her er det innvandring som utgjør hele veksten. Også Midtre Gauldal og Oppdal opplever befolkningsvekst på grunn av innvandring.

Innvandringen til Norge har økt raskt de siste årene, og det er arbeidsinnvandring som har økt mest, mens antall flyktninger er redusert. Dette påvirker hvor i landet innvandringen kommer. Sør-Trøndelag ligger noe under landsgjennomsnittet i andel utenlandske statsborgere i

befolkningen, 6,0% mot 7,5% (pr 1.1.2011). Trondheim har 7,1%, mens Hitra og Frøya har hhv 12,5 og 11,6%, med 23 og 17 nasjoner representert. Midtre Gauldal ligger nær lands-

gjennomsnittet, mens åtte kommuner har 2 eller lavere. For Sør-Trøndelag samlet er det polakker som utgjør den klart største gruppen, deretter svensker og tyskere. I distriktskommunene kommer en svært stor andel av innvandrerne fra østeuropeiske land, bare ca 6% av de utenlandske statsborgerne på Hitra og Frøya er svensker. Røros (andel på 3,6%) skiller seg ut her, med over en tredjedel av innvandrerne fra Sverige, og også ellers mange fra vesteuropeiske land.

SSBs framskriving av befolkningsutviklingen (2010, hovedalternativet MMMM) legger til grunn en innvandring noe under dagens nivå, og synkende de første par årene. Innenlands flytting framskrives ut fra flyttemønsteret i perioden 2005 til 2009. Fram mot 2030 gir dette for Sør-Trøndelag en samlet vekst i befolkningen på over tjue prosent, med en årlig prosentvis vekst på 1,13%. For enkeltkommuner vil særlige kjennetegn ved flyttemønsteret de aktuelle årene kunne gi særlige utslag, men hovedtrekkene er klare. Kommunene i Trondheimsregionen, inklusive Orkdal og Midtre Gauldal, vokser sterkt, mens de kommunene som i dag er små og tynt befolket fortsetter å miste innbyggere. I denne framskrivingen er nedgangen fra 2011 til 2030 større enn 5% for Roan, Osen og Åfjord, Tydal, Rennebu og Holtålen, samt Agdenes.

1.2 Næringsliv og arbeidsplasser

Data fra Telemarksforskning (TF-notat nr 34/2010: Næringsutvikling og attraktivitet i Sør-Trøndelag.) beskriver utviklingen i fylket med hensyn til befolkning og næringsliv, samt attraktivitet for bosetting, besøk og bedriftsetablering. I rapporten benyttes et såkalt *Attraktivitetsbarometer*, som er en metode for blant annet å identifisere regioner og kommuner som trekker til seg innflyttere i høyere grad enn arbeidsplassveksten skulle tilsi.¹

- *Bostedsattraktiviteten*² vektlegger forholdet mellom antall arbeidsplasser og innbyggertallet, og dette gir noen forutsigbare skjevheter i resultatene. Blant annet vil kommuner med stor utpendling framstå som attraktive, også kommuner som har opplevd reduksjon i eget arbeidsmarked, men hvor arbeidstakerne pendler i stedet for å flytte ut.

- *Besøksnæringer* brukes som et samlebegrep for næringsliv som selger varer og tjenester rettet mot personlige kunder. For å kunne se dette som et uttrykk for besøksattraktivitet, holdes tjenester overfor egne innbyggere utenfor.³ I Sør-Trøndelag er Røros den mest typiske besøkskommunen, med en 9.-plass på landsbasis. Også Oppdal, Trondheim og Orkdal skårer bra her.

- *Basisnæringer* er konkurranseutsatt virksomhet som produserer for eksport ut av regionen, og omfatter naturbasert virksomhet, industri og teknologiske tjenester. Her er det Hitra/Frøya som skiller seg ut, til sammen utgjør disse to kommunene den regionen i landet med høyest andel av sysselsettingen i basisnæringene. I Trondheim er 10,4 % av all sysselsetting knyttet til teknologiske tjenester, femte høyeste nivå i landet.

Veksten i antall arbeidsplasser i fylket har vært sterkere enn i landet ellers. Fylket har hatt en samlet vekst på 15,6% det siste ti-året (2000-2009), mens det for landet var 10,4%. Trondheimsregionen har hatt sterkest vekst, mellom 15 og 20% , samt Hitra og Frøya, hvor veksten også har vært betydelig høyere enn landsgjennomsnittet. Regionene for øvrig har hatt

¹ Metoden er under utvikling. Ny rapport med forbedret metode og tall for 2010 ventes i november 2011.

² Parametrene er arbeidsmarked, befolkningsstørrelse, boligmarked, "kaféfaktoren" og innvandring.

³ Besøksnæringer omfatter aktivitet (inkl. kultur), handel, servering og overnatting. En viss andel av handel, servering og aktivitet trekkes ut som tjenester til egne innbyggere.

forholdsvis svak vekst. Holtålen, Ørland og Rennebu har alle færre arbeidsplasser i 2009 enn i 2005. Disse tre kommunene skiller imidlertid lag når en ser nærmere på kjennetegn og resultater for næringslivet i kommunene. Her inngår nyetableringer, lønnsomhet, vekst og nærings tetthet (Nærings-NM). Holtålen har over tid slitt med et næringsliv som skårer lavt på alle indikatorene, og som derfor gir dårlig samlet resultat. Rennebu har de siste fem årene hatt et resultat bedre enn snittet for norske kommuner, men har en svakere plassering i 2009. Ørland kommer godt ut i 2009, som en av de 100 beste kommunene i landet, men har ligget lavere enn snittet om en ser de siste fem årene under ett. På regionnivå er resultatene noe mer stabile, her det kun Trondheimsregionen og Hitra/Frøya som gjør det bedre enn snittet av norske regioner.

For fylket som helhet har det vært en nedgang i sysselsettingen innenfor industri og primærnæringer. Disse bransjene utgjorde i 2009 hhv 8,7% og 3,6% av antall sysselsatte. Hovedtyngden av veksten har kommet innenfor ulike deler av forretningsmessig tjenesteyting. Disse bransjene utgjør 15,5 % av antall sysselsatte. Med unntak av handel og industri, har alle bransjer hatt en bedre utvikling i Sør-Trøndelag enn i resten av landet siden 2000.

1.3 Sørsamiske utviklingstrekk

Sør-Trøndelag er en del av sørsamisk område og utgjør sammen med Hedmark en geografisk ytterkant i sørsameområdet. Røros har utviklet seg til et naturlig samisk senter i fylket med flere samiskrettede funksjoner, bla. Røros museet, Reindriftsforvaltningen og Aajege språk- og kompetansesenter. Samtidig har Brekken grunnskole og Røros videregående skole status som ressurskoler for samiske fag. Til sammen utgjør disse enhetene et funksjonelt miljø. Trondheim har en voksende samisk befolkning som følge av generell urbanisering og er en attraktiv studieby for samisk ungdom fra hele landet. Det er blitt økt fokus på bysamiske utfordringer, og ikke minst søkelys på hvordan urbansieringsprosessene virker inn på samisk identitet, språk og kultur.

Språket og reindriften utgjør de viktigste innsatsområdene for den sørsamiske befolkningen. Sørsamisk er et fremdeles et sterkt truet språk og fortsatt innsats her er avgjørende. Reindriften anses som den mest sentrale bæreren av sørsamisk kultur og har i vårt område fortsatt det beste økonomiske resultatet på landsbasis. I Sør-Trøndelag og Hedmark reinbeiteområde er det ca 40 årsverk i primærleddet, og i tillegg kommer avledet virksomhet i slakteriene, salgsladd og administrasjon. Det er her tidlig tatt grep om å avpasse reintallet etter naturgrunnlaget og reindriften i området er slik ei bærekraftig næring. Utfordringene for driften er at virksomheten er særlig sårbar overfor arealinngrep og rovvilt, men næringen har så langt klart å opprettholde sysselsettingen og takten i verdiskapingen .

1.4 Utdanning og kompetanse

Utdanningsnivået i Sør-Trøndelag er høyere enn snittet for landet. Andel av befolkningen (16år og over) med høyere utdanning er 27,3 på landsbasis, og 29,1% i fylket. Det er Trondheims høye andel (35,2%) som gir dette resultatet, bare Malvik av de øvrige kommunene ligger over landssnittet, med 28,6%. De øvrige nabokommunene til Trondheim (inkl Orkdal) har alle en andel på +/- 20 %. Røros er eneste distriktskommune med en andel på dette nivået, 21,0%. Snittet for fylket utenom Trondheim er 16,5%. Den samme tendensen er tydelig i hele landet, fylker uten store byer har markert lavere utdanningsnivå.

Tall for andel av unge mellom 19-24 år som er i høyere utdanning viser et annet bilde (pr 1.10.2010). Universitetsbyen Trondheim ligger med sine 41,2% langt over landsgjennomsnittet, som er 31,2%. Røros, Malvik og Åfjord ligger like over landssnittet, Snillfjord og Holtålen ligger like under. De seks kommunene som ligger lavest er alle kystkommuner.

I NOU 2011:3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet* er det lagt vekt på å øke innsikten i, og forståelsen av, hvordan de regionale arbeidsmarkedene fungerer. Det slås fast at det er kompetansearbeidsplassene⁴ som vokser i antall. Kompetanseintensive næringer har over de ti siste årene hatt en vekst på 32%, mens den har vært 15% i andre næringer. Utredningen konstaterer at arbeidsmarkeder med et betydelig innslag av kompetansearbeidsplasser er mer robuste og har lettere for å omstille seg under skiftende forhold. Dette gjelder både for større og mindre steder. Generelt er bredde i næringsstrukturen vesentlig for et velfungerende arbeidsmarked, og større steder med sentrumsfunksjoner har større bredde i både næringsliv og offentlig virksomhet. Godt fungerende bo- og arbeidsmarkedsregioner, med et velutviklet senter som dekker viktige service- og kulturfunksjoner, både offentlige og private, er derfor et godt utgangspunkt for å sikre tilgang på kompetansearbeidskraft.

I Sør-Trøndelag er den desentraliserte strukturen på de videregående skolene et godt bidrag til kompetansearbeidsplasser i distriktene, dermed kan skolene i seg sjøl ses som et regionalpolitisk virkemiddel, i tillegg til effektene av elevopplæringen og ressursentrenes virksomhet. I framtida vil det være en svakt stigende etterspørsel etter kompetanse på fagarbeidernivå, mens det bli et trangere arbeidsmarked for arbeidstakere som kun har grunnskole. Elever i Sør-Trøndelag ligger i de fleste fag over nasjonalt snitt når det gjelder eksamensresultater. Andelen ungdommer som fullfører og består videregående opplæring i STFK ligger på vel 72% (målt 5 år etter at de begynte videregående opplæring), noe som er godt over gjennomsnittet for landet (69%).

Ca 55% av elevene fra grunnskolen søker yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Andelen ungdommer som gjennomfører, er betydelig lavere på yrkesfag enn på de studieforberedende programmene. Det er også store variasjoner mellom de ulike yrkesfagene. Forskning viser at hovedårsaken er høyt fravær og svake karakterer fra grunnskolen, men det er også utfordringer i overgangen mellom skole og opplæring i bedrift ved at et større antall elever ikke får læreplass. Det er en utfordring at det er svak søkning til en rekke fag der tilgangen på læreplasser er god. Kommunene signaliserer økt behov for arbeidskraft i helse- og omsorgssektoren. Søkingen til helse- og sosialfagene er god, og selv om ungdom i stor grad søker mot barne- og ungdomsarbeiderfaget, har det til nå vært god balanse mellom søkere og antall læreplasser som helsefagarbeider. Skal utdanningskapasiteten økes, må antall læreplasser i kommunene øke. Det store antallet deltidsstillinger i omsorgsyrkene har også noe å si for rekrutteringen.

1.5 Samferdsel og kommunikasjon

Samferdsel har stor betydning for regional utvikling, Lav standard på infrastruktur og transporttilbud eller høye priser på vegbruk og kollektivtrafikk, kan fungere som bremse på samfunnsutviklingen. Samferdselssituasjonen er en viktig premiss både for den enkeltes bostedsvalg og for næringslivets utviklingsmuligheter.

---

⁴ Kompetansearbeidsplasser er definert som "Spesialiserte arbeidsplasser med krav til høyere utdanning".

Tiltak innenfor samferdselsektoren kan bidra til å motvirke sterkere sentralisering av befolkningen i fylket. Å redusere transportkostnader og avstandsurempere står sentralt i slikt perspektiv. I distriktet i Sør-Trøndelag er kollektivtilbudet først og fremst knyttet til hovedrutene til/fra Trondheim, i tillegg kommer skoleskysstilbudet.

Av miljømessige hensyn etterstreves det å redusere transportbehovene. På den andre siden jobbes det for å styrke distriktenes konkurransekraft og økt tilgjengelighet gjennom tiltak som vil bidra til å øke transportaktiviteten. Dette framstår derfor som to tildels motstridende strategier, med varierende aktualitet i Sør-Trøndelag. Gjennom arbeidet med regional transportplan er det derfor satt fokus på utbygging av transportsystemet for å bygge opp under naturlige bo- og arbeidsmarkedsregioner og regionforstørring. Det registreres blant annet en økt orientering mot Trondheim fra nordlige deler av fjellregionen i Hedmark og fra Nordmøre.

Dersom en ser på reisetid i forbindelse med arbeid, viser nasjonale undersøkelser at folk i spredtbygde strøk bruker langt mindre tid til daglige arbeidreiser, enn folk i mer sentrale strøk og spesielt i de større byene. De fleste regionene i Sør-Trøndelag er definert som spredtbygde regioner eller tettstedregioner, i disse er det hhv 43 og 38 % av arbeidstakerne som har en arbeidsreisetid på under 10 minutter. I Trondheimsregionen gjelder dette 19% (i Oslo 11%).

Det er lite statistisk informasjon om reiser i forbindelse med innkjøp, kulturtilbud og fritid. Her kan det være relevant å vise til sysselsettingstall for næringer innenfor disse feltene. I tillegg til Trondheim, har både Orkdal, Røros, Oppdal og Ørland betydelig større handelsnæring enn det som kreves for å betjene egne innbyggere. Her vil det derfor være et visst transportbehov knyttet til innkjøp. Bare Røros og Trondheim har "overskuddssysselsetting" knyttet til kultur, aktivitet og underholdning.

Situasjonen for godstransporten er grundig utredet i forbindelse med plassering av nytt logistikknutepunkt. I tillegg kommer føringer som legges i forbindelse med Regional transportplan og fylkesveiplanen. Distriktenes naturressurser danner grunnlag for viktig næringsutvikling. Det legges vekt på å bygge ut hovedårene i vegnettet med utgangspunkt i dette, særlig er havbruksnæringsens omfattende transportbehov og tømmertransporten tillagt vekt.

1.6 Kultur og folkehelse

De profesjonelle kulturinstitusjonene i fylket finnes i all hovedsak i Trondheim. Dette er en del av byens sentrumsfunksjon, - konserter, teater, utstillinger og konkurranser med internasjonale idrettsstjerner blir tilgjengelig for hele regionens befolkning. Nasjonale undersøkelser viser at folks bruk av kulturtilbud har klar sammenheng med tilgjengeligheten. De kulturtilbudene som er lettest tilgjengelig er idrettsarenaer, bibliotek og kinoer. Gjennomsnittsnordmannen besøker disse kulturtilbudene hhv 6.5, 5.5 og 3.6 ganger i løpet av et år. De med høy utdanning bruker kulturtilbudene i betydelig større grad enn personer med lav utdanning.

Gjennom bygging av kulturhus og idrettsanlegg økes også tilbudene i distriktet. For at denne situasjonen skal utvikles videre på en positiv måte, vil det være nødvendig å se den i sammenheng med regiontenkningen. Kulturtilbud som trenger et større publikum for å

overleve økonomisk enn det nærmiljøet kan tilby, må lokaliseres slik at det har god tilgjengelighet for en større region. Flere steder i fylket har godt etablerte arrangement som trekker tilreisende, men jo større investeringer som kreves, jo større omfang kreves av løpende aktivitet.

Kulturhusene og idrettsanleggene har imidlertid en svært viktig funksjon også overfor ikke-profesjonelle kulturutøvere i eget nærmiljø. Det er stor aktivitet av frivillig innsats på flere felt, og god tilrettelegging for slik aktivitet er et sentralt element i utviklingen av gode lokalsamfunn med felles identitet. Egenutfoldelse, både kunstnerisk og fysisk, gir positiv påvirkning på helsen vår. Folkehelse og forebyggende innsats handler om å styrke de faktorene i samfunnet som bidrar positivt til den enkeltes helse. Kultur, fysisk aktivitet, engasjement og fellesskap er begrep som henger nøye sammen og som understreker sammenhengen mellom kultur og folkehelse. Kulturtiltak for barn og unge kan være vesentlige bidrag til å oppnå utjevning av sosiale og helsemessige forskjeller i befolkningen på lengre sikt.

Ulikheter i levekår gir ulikheter i helse. Disse ulikhetene finner vi enten vi studerer dødelighet, sykkelighet eller selvopplevd helse, og enten vi ser på fysisk eller psykiske lidelser. Forskjellene har ikke avtatt med velstandsøkningen i samfunnet, tvert i mot har helseforbedringen vært størst i gruppen med høyest sosial status. Befolkningens helsetilstand og hvordan helsen er fordelt i ulike sosioøkonomiske grupper i befolkningen kan sees som en indikator på samfunnsutviklingen. Samtidig er god samfunnsutvikling avhengig av menneskelige resurser, så vel helsemessig som intellektuell, kulturell og sosial kapital hos inbyggerne. Folkehelse vil derfor være både et mål og et middel for god samfunnsutvikling.

1.7 Arealbruk

I Trondheimsområdet har kommunene gått sammen om en regional plan for arealbruk (IKAP), som tar for seg regionale næringsarealer og bolibygging i regionen. Også andre deler av fylket har utfordringer knyttet til disponering og bruk av areal. Det dreier seg blant annet om forhold mellom nærings- og utbyggingsinteresser og jordvern. Mange av tettstedene og sentrene i Trøndelag er oppstått i områder med sterke jordbruksinteresser, og det har ført til at utbyggingsbehov ofte utløser jordvernproblematikk. Siden klimahensyn tilsier at transport-behovene skal reduseres, vil dette ofte medføre at to gode hensyn må avveies mot hverandre. Fra 2005 til 2009 hadde Sør-Trøndelag i gjennomsnitt en årlig avgang av dyrket og dyrkbar jord på 1200 dekar.

Tilsvarende vil også viktige friluftsområder og verneområder stå under press fra utbyggingsinteresser, enten det gjelder næringsinteresser, eller hyttebygging. Det er mange interessenter og et betydelig press på arealer også utenfor tettstedene. Ikke minst er hensynet til primærnæringene og mulighetene for matproduksjon viktig. I fjellområdene i grensetraktene mellom Sør-Trøndelag og Hedmark er reindrift en arealkrevende næring. Her har de to fylkene i fellesskap utformet en regionalpolitisk arealstrategi.

Havbruksnæringen er stor i Sør-Trøndelag, samtidig er kysten en viktig arena for rekreasjon. Det planarbeidet (Interkommunal kystsoneplan) som pågår i regi av Kysten er klar er svært viktig for å få økt kunnskap og omforente strategier for arealbruk i kystområdene.

1.8 Kommunesamarbeid og senterstruktur

I Sør-Trøndelag har vi flere strukturer for samarbeid mellom kommunene, både tradisjonelle regionråd initiert av kommunene selv, med tjenestesamarbeid som utgangspunkt, og regionale programmer initiert av fylkeskommunen, med utviklingsprosesser som formål. I tillegg har vi nå fått nye konstellasjoner med bakgrunn i den nasjonale Samhandlingsreformen.

Trondheim og de fire nabokommunene Klæbu, Melhus, Skaun og Malvik ble tidligere omtalt som Trondheimsregionen. I dag omfatter dette regionsamarbeidet også kommunene i "ringen" utenfor - Midtre Gauldal, Orkdal, Rissa, samt Leksvik og Stjørdal i Nord-Trøndelag. Selbu deltar som observatør i samarbeidsorganet. Både Orkdal og Stjørdal velger å knytte seg tett til landsdelsentret Trondheim, samtidig som de fungerer som regionsentre i eget omland. Stjørdal er sentret i Værnesregionen, hvor Tydal, Selbu og Malvik er sørtrønderske kommuner. Orkdal, med Orkanger, er tyngdepunktet i regionen som omfatter kommunene Skaun, Meldal, Rennebu, Agdenes, Snillfjord, Hemne, Hitra og Frøya, samt Rindal i Møre og Romsdal. I organiseringen knyttet til samhandlingsreformen omfatter regionen i tillegg Oppdal, samt Halså og Surnadal. På Fosen er det Brekstad/Botngård som til sammen har den klareste sentrumsfunksjonen. Samarbeidet omfatter i tillegg kommunene Rissa, Åfjord, Roan og Osen, samt Leksvik i Nord-Trøndelag. Røros er et tyngdepunkt i fjellregionen. Holtålen benytter Røros' sentrumsfunksjoner, men er ikke med i det formaliserte regionsamarbeidet, som har hovedtyngden i Hedmark. Regionen har også Tynset som et tydelig senter. I tillegg til disse sentrene vil også andre steder framstå som tyngdepunkt innenfor ett eller flere felt. Eksempel på dette er Støren, som er et trafikkknutepunkt med videregående skole og kulturhus; og Åfjord, som er handels- og skolesenter for Nord-Fosen.

Et mål på sentrumsfunksjon kan være pendling. I Orkdal dekker innpendling over en fjerdedel av arbeidsplassene i kommunen. De største gruppene kommer fra Trondheim, Skaun og Meldal (alle over 300 i 2009), men også Agdenes, Melhus, Hemne og Snillfjord har mange pendlere til Orkdal (mellom 50-120).

Mellom Ørland og Bjugn er det betydelig gjensidig pendlingsaktivitet, mens det er beskjedne innpendling fra andre kommuner. Den største gruppen kommer fra Trondheim, hvor mer enn halvparten pendler til Ørland, mens den nest største gruppen, fra Rissa, fordeler seg likt mellom de to kommunene.

Røros har økende innpendling, mellom en femtedel og en fjerdedel av arbeidsplassene fylles av personer som bor i andre kommuner. Nærmere en tredel av disse kommer fra Hedmark, først og fremst fra Os, og dette nivået har vært stabilt de siste fem årene. Innpendlingen fra Holtålen utgjør en stor gruppe.

Midtre Gauldal har også stor innpendling, tilsvarende nær en femtedel av arbeidsplassene i kommunen. De fleste kommer fra Melhus, men også mange reiser fra Trondheim.

2. utfordringer og planbehov

2.1 Terskler og tyngdepunkt

Trondheim er et kraftsentrum i Trøndelag. Byen fungerer som en "demning" mot utflytting av mennesker og virksomheter, og som en attraktivitetsfaktor for tilflytting, ikke minst av studenter og kompetansearbeidskraft. Trøndelag uten Trondheim eller Trondheim uten NTNU og SINTEF hadde gitt en helt annen situasjon for landsdelen. En ressurssterk og levende

region er på sin side et viktig aktivum for byen. Det regionale samarbeidet i Trøndelag de seinere årene er et uttrykk for økt forståelse av gjensidigheten i byens og omlandets rolle.

I en mindre målestokk er det mulig å tenke seg regionale tyngdepunkt i fungerende bo- og arbeidsmarkedsregioner som terskler mot fortsatt sentralisering. I gjennomgangen foran er det vist til en del regionale sentra og en del faktorer som er viktige i en slik sammenheng. En helt vesentlig forutsetning for at en slik tenkning skal fungere, vil likevel være at kommunene sjøl ser dette som en hensiktsmessig ordning.

Kommunene er under press fra mange hold. Den mest aktuelle – og en av de største – er økte oppgaver på helseområdet som følge av Samhandlingsreformen. Gjennomføring av reformen vil være krevende for tjenestetilbud og økonomi innenfor alle felt, og nødvendigheten av samarbeid kommunene mellom er erkjent. En annen utfordring som mange står overfor er et generasjonsskifte i personalet, blant annet gjelder dette høyt utdannet arbeidskraft i skolesektoren. Det er videre et inntrykk at kommunenes ressurser og kompetanse til å drive planlegging og overordnet utviklingsarbeid er redusert. I en situasjon der driftsutfordringene er påtrengende, vil det lett gå utover utviklingsressursene og dermed beredskapen for å takle utfordringer. Dette har en åpenbar økonomisk side, men det handler også om kompetanse og fagmiljø. Samtidig har vi et samfunn hvor avstand og geografiske grenser får stadig redusert betydning, og hvor behovet for å løse utfordringer på tvers av administrative grenser øker.

Hvordan skal kommunene best agere i denne situasjonen?

Hvilke valgmuligheter finnes?

Hvilke virkemidler kan brukes?

Hvordan utvikle et samspill som utløser ressurser både lokalt, regionalt og nasjonalt?

2.2 Arbeidskraft og kompetanse

En nøkkelfaktor for å sikre fortsatt bosetting i distriktene synes å være utvikling av et variert arbeidsliv, hvor innslaget av kompetansearbeidsplasser bør tillegges særlig vekt. Dette må ses i en sammenheng hvor fungerende bo- og arbeidsmarkeder samlet utgjør bredden i etter-spørsel etter arbeidskraft, få enkeltkommuner i Sør-Trøndelag kan framvise et tilstrekkelig bredt sammensatt arbeidsliv alene.

Arbeidskraftbehovet innenfor pleie- og omsorgstjenestene forventes å stige kraftig. Til tross for økt innsats for å utvikle teknologi som kan ivareta deler av oppgavene på dette området, vil det i framtida være behov for at en langt større andel av arbeidskraften går inn i velferdstjenestene enn slik det er i dag. Mange av disse vil være helsearbeidere utdannet ved de videregående skolene. Det en utfordring at antall læreplasser er begrenset og at frafallet, også innen helsefagene, er for stort.

Innvandring vil fortsatt kunne imøtekomme deler av arbeidskraftbehovet. Slik det er i dag klarer vi ikke å utnytte innvandrernes ressurser godt nok, her handler det om mottakerapparat med språkopplæring, sosial integrering, osv. En utfordring i mange av de mindre og minst sentrale kommunene er dessuten mangel på et fungerende boligmarked. På grunn av lave markedspriser, oppleves det som en risiko for tilflyttere å kjøpe eller bygge egen bolig. Dette blir en ekstra barriere mot tilflytting og bosetting.

Utfordringene innenfor dette området berører en stor bredde av aktører og virkemidler. Det vil derfor være behov for brede prosesser med samordning og samarbeid for å komme fram til hensiktsmessige innsatsområder, strategier og tiltak.

Hvordan skal kommunene best agere i denne situasjonen?

Hvilke valgmuligheter finnes?

Hvilke virkemidler kan brukes?

Hvordan utvikle et samspill som utløser ressurser både lokalt, regionalt og nasjonalt?

2.3 Folkehelse

Samhandlingsreformen, og også Regionreformen, overfører ansvar for folkehelsen fra statlig nivå til det kommunale. Dette kan ses som et uttrykk for at den tradisjonelle måten å møte helseutfordringene på – med reparasjon og medisinske tiltak innenfor spesialisthelsetjenesten – ikke lenger strekker til. Dagens store helseutfordringer er knyttet til livsstil, og nødvendige forebyggende tiltak egner seg best for iverksetting på kommunalt nivå, hvor folk har sin hverdag. En slik grunnleggende endring i tenkning omkring helseutfordringer og løsnings-tiltak stiller store krav til nyorientering innenfor flere samfunnsfelt, og berører dermed kommunal planlegging i full bredde, ikke bare innenfor helsesektoren og ikke bare knyttet til individrettet virksomhet.

Dagens helsetilstand – og morgendagens helseutfordringer – er i stor grad knyttet til hvordan folk lever livene sine og hvordan samfunnet er organisert. Folkehelsen påvirkes av forhold innenfor ulike sektorer og på en rekke livsområder. Helsesektoren har et særlig ansvar for helse, men ofte er det andre sektorer som eier virkemidlene og har kompetanse på tiltakene. Grunnlaget for god helse legges først og fremst utenfor helsetjenesten. Et aktivt forhold til de faktorer som påvirker folkehelsen skaper muligheter for bedre tverrsektoriell dialog, felles ansvar og felles ressursallokering.

Første fase i gjennomføringen av Samhandlingsreformen har stor oppmerksomhet mot organisering av helsetjenestene, med samordning mellom første- og andrelinjetjenesten og avtaleverket mellom kommunene og helseforetakene. Siden vil det bli nødvendig å rette oppmerksomheten mot den forebyggende aktiviteten, hvor andre sektorer og samfunnsområder må engasjeres. Plan- og bygningsloven har tatt høyde for dette ved at oppgaver og hensyn som skal ivaretas gjennom planleggingen også omfatter å "... fremme befolkningen helse og motvirke sosiale helseforskjeller".

Gjennom forvaltningsreformen har fylkeskommunen fått større forvaltningsansvar for viltforvaltning og folkehelse. Disse to områdene henger nøye sammen, og jakt og fiske er to av friluftaktivitetene som bidrar til stor aktivitet i trønderske kommuner. I tillegg til jakt og fiske er det stor aktivitet innen hundemiljøer, turmiljøer osv som alle utgjør en stor del av aktivitetstilbudet innen friluftsliv. En egen regional strategi for jakt, fiske og friluftsliv vil kunne bidra til en større bevissthet og utvikling av disse aktivitetenes betydning for arbeidet med folkehelse, men vil i tillegg bidra til å synliggjøre sammenhengen med næringsutvikling og bostedsutvikling.

Hvordan skal kommunene best agere i denne situasjonen?

Hvilke valgmuligheter finnes?

Hvilke virkemidler kan brukes?

Hvordan utvikle et samspill som utløser ressurser både lokalt, regionalt og nasjonalt?

2.4 Arealbruk

Samfunnsutviklingen i regionen, herunder bosetting og næringsutvikling, avhenger av at det blir tilrettelagt hensiktsmessige arealer. Konkurransen om arealer og ressurser gjør at vi i økende grad står overfor dilemmaer og avveining mellom ulike interesser i planleggingen. Det er utarbeidet/ under utarbeidelse/ rullering flere regionale planer med slike problemstillinger. Blant annet vindkraftplan, vannforvaltningsplan, areal- og transportplan, flere planer relatert til fjellområdene (Dovre, Forollhogna), reinbeite, m.fl.

Klima og arealbruk henger nøye sammen. Et spredt utbyggingsmønster gir høyere energibruk og mer utslipp enn et tettere mønster knyttet til kollektivårer. Utvikling av funksjonelle og attraktive tettsteder og lokalsamfunn er et viktig regional- og distriktpolitisk virkemiddel. En mer bevisst satsing på tettstedsutvikling ved lokalisering av nye utbyggingsområder kan i mange tilfeller innebære økt press på omkringliggende landbruksområder.

Sør-Trøndelag er et fylke med stor landbruksnæring og en aktiv satsing på utvikling av matproduksjon som næringsgrunnlag i distriktene. Her ligger et potensial for verdiskaping som gir grunnlag for et økt allsidig og variert næringsliv knyttet til primærnæringene i hele regionen. Vern av dyrket mark er viktig for å opprettholde dette grunnlaget og for å sikre matproduksjon. Andre utviklingsbehov og klimahensyn kommer tidvis i konflikt med jordvernet, og det er behov for en omforent strategi for praktiseringen.

En regional strategi for arealbruk vil gi bedre forutsigbarhet for alle, ved å utvikle prinsipper for både friluftsliv og landbruk, som kan tilpasses både tettsteder og utmarksområder. For forvaltning av strandsonen er det foreslått endringer i de statlige retningslinjene som innebærer mulighet for ulik praksis mellom deler av landet hvor presset på strandsonen er ulik. Det er mulig å tenke i samme baner når det gjelder jordvern.

Hvordan skal kommunene best agere i denne situasjonen?

Hvilke valgmuligheter finnes?

Hvilke virkemidler kan brukes?

Hvordan utvikle et samspill som utløser ressurser både lokalt, regionalt og nasjonalt?

2.5 Kulturminne

Riksantikvaren har varslet økt fokus på kulturminnevernet i årene fremover. Fylkeskommunen blir tillagt flere oppgaver enn i dag, og samtidig signaliseres styrking av kommunenes kompetanse på feltet.

Alle lokalsamfunn har kulturminner og kulturmiljøer som er verdifulle og som kan gi grunnlag for opplevelser, kunnskap og verdiskaping. Kulturminner og kulturmiljøer blir i for liten grad brukt som ressurser i samfunnsutviklingen.

Fylkeskommunen har et overordnet ansvar på kulturminnefeltet, og ser dette i sammenheng med rollen som regional utviklingsaktør. Det er behov for et regionalt planarbeid bred deltakelse hvor forvaltningen av kulturminner sees i sammenheng med handling innenfor andre innsatsområder, for eksempel kulturbasert reiseliv og lokalsamfunnsutvikling.

3. Prioriterte planoppgaver

Regional plan med prosesskrav etter Plan- og bygningsloven er egnet som verktøy for tema hvor det foreligger en stor grad regionalpolitisk påvirkning på både prioritering og gjennomføring. Dette vil dreie seg om oppgaver som krever avveining og avklaring mellom forskjellige interesser over sektor- og kommunegrenser, og samordning og forpliktende samarbeid mellom mange aktører i gjennomføringen. Andre planprosesser kan gjennomføres med mer fleksible prosesskrav.

Oversikten kommer i tillegg til oppfølging av felles planoppgaver i del I:

Regionale planer (med prosesskrav etter PBL § 8-3)	
Regional plan for arbeidskraft og kompetanse	
Regional plan for folkehelse	
Regional plan for forvaltning av kulturminner	
Regionale strategidokumenter/meldinger/utredninger (uten prosesskrav etter plan- og bygningsloven)	
Utredning om regionale tyngdepunkt i Sør-Trøndelag (senterstruktur/ bo- og arbeidsmarkedsregioner)	
Strategi for arealbruk, herunder landbruk, friluftsliv, m.m.	
Regional strategi for jakt, fiske og friluftsliv	